

Nobelpriset 2019

”Fysikpriset hedrar inte Nobels minne”

Foto: Kay Nietfeld/DPA/TT

Det finns en olycklig slagsida i utdelningen av Nobelpriset i fysik, till förmån för forskare. Detta trots att Alfred Nobel inte prioriterade forskning framför uppfinningar i sitt testamente, skriver Örjan Strandberg, talesperson för Nationella innovatörsrådet.

Publicerad 2019-10-07

DEBATT | NOBELPRISET

De flesta av världens länder håller med om att uppfinningar och innovationer är den kanske främsta förutsättningen för industriell och samhällelig tillväxt och därmed välfärd. Immaterialrätten blir därför också det kanske viktigaste incitamentet för att uppmuntra innovation och nyskapande. Immaterialrätten erkänner och belönar uppfinnaren och säkerställer därmed samhällets tillgång till kontinuerlig teknisk utveckling.

Den andra viktiga drivkraften för uppfinningar och innovationer, är samhällets allmänna uppskattning och erkännande av uppfinnaren, på politiska, sociala och mediala plan, till exempel genom utmärkelser och stipendier.

Den viktigaste internationella utmärkelsen för uppfinnarna skulle kunna ha varit Nobelpriset i fysik. Men det priset har, av skäl jag kommer att förklara, med tiden i stället etablerats som världens mest prestigefyllda forskarpris och är inte alls särskilt förknippat med uppfinnande.

Att världen behöver forskning och forskare är självklart, men det betyder ju inte att vi därför inte behöver teknisk utveckling, innovatörer och uppfinnare.

Under de senaste decennierna har politiska ledare lockats av intressanta teorier som säger att skapande, kreativitet och uppfinneri går att systematisera. Den främsta tesen föreslår att universitet plus företag plus statliga pengar är lika med innovation. De här frestande föreställningarna har resulterat i påtagliga nedskärningar i statens finansiering av innovation utanför akademisk miljö. En bieffekt är den utbredda missuppfattningen att forskare är uppfinnare.

Tyvärr upprätthålls och förstärks den här missuppfattningen av världens mest prestigefyllda pris för uppfinneri och forskning, Nobelpriset i fysik, vilket ytterligare minskar uppfinnarnas möjligheter att inkluderas i industriell utveckling, tillväxt och välfärd.

När Alfred Nobel i sitt testamente lade grunden till Nobelpriset i fysik, prioriterade han inte forskning framför uppfinning; han skrev helt enkelt "upptäckt eller uppfinning" som de två prestationer han ville skulle kunna få hans pris.

Ändå har ungefär 80 procent av vinnarna av Nobels fysikpris varit forskare, medan endast 20 procent (högst) av pristagarna har varit uppfinnare.

Forskning av bland andra Elisabeth Crawford ("The Beginnings of the Nobel Institution") visar tydligt att Alfred Nobel – själv en uppfinnare och entreprenör – aldrig hade tänkt gynna forskare på bekostnad av uppfinnare.

Bevisande protokoll från Nobelkommittén 1901, där urvalet av kandidater till fysikpriset sker, avslöjar ett beslut om att uppfinnare som hade förvärvat patent för sin uppfinning inte ska kunna nomineras till priset. Något sådant villkor skrev aldrig Alfred Nobel i sitt testamente.

Dessutom har testamentesförvaltaren Vetenskapsakademien – inte Nobel eller hans testamente – beslutat att nomineringar till fysikpriset endast får lämnas av forskningsrelaterade institutioner och organisationer.

Uppfinnarna och dessas internationella organisationer ingår inte i urvalsprocessen, trots att Alfred Nobel skriftligen uttryckt att "uppfinnare" är en av två kategorier tänkta för hans pris.

En genomgång av Nobels testamente och ett erkännande av Alfreds vilja att belöna uppfinnare i samma utsträckning som forskare, vore kanske på sin plats.

The International Federation of Inventors Associations (IFIA), representerande 140 uppfinnareorganisationer i 100 länder, vore oerhört kapabel att nominera uppfinnarkandidater till priset. Hittills har ingen kontakt tagits från Nobelkommittén såvitt jag känner till.

IFIA tycker förstås att det faktum att världens mest prestigefyllda pris gynnar endast en av de två kvalificerade mottagarna, skadar uppfinnaren genom att i det kollektiva medvetandet förminska dennes avgörande betydelse för samhällelig och industriell utveckling.

I en tid då världen står inför oerhörda utmaningar, är teknisk utveckling och innovation viktigare än någonsin. Med accelererande klimatförändringar är såväl forskar- som uppfinnarlösningar kritiskt viktiga. Inför de här komplexa utmaningarna måste vi utforska alla möjliga vägar att inspirera och uppmuntra dagens unga att vilja bli morgondagens uppfinnare och forskare.

Nobelkommitténs erkännande av uppfinnandets värde skulle betyda mycket för att uppnå detta.

Trots deras avgörande inverkan på samhället och den globala ekonomin har ingen av nedanstående urval av uppfinningar fått ett Nobelpris:

Flygplanet (motor-)	Djupfrysning av livsmedel
Kylskåpet (mekanisk/kompressor)	LCD-skärmen
Televisionen	Den konstgjorda njuren
Polyeten (världens vanligaste plast)	Miniräknaren
Datorn	E-post
Kreditkortet	Datorgrafiken
Respiratorn	Mobiltelefoni; NMT & GSM
Videoband	World Wide Web
Hjärt-lungmaskinen	GPS-positionering, luft och hav
Pacemakern	

Med säkerhet har de flesta av dessa uppfinningar gjort "den största nytta för mänskligheten" och därmed kvalificerat för priset, enligt Nobels testamente.

Örjan Strandberg

talesperson för Nationella innovatörsrådet, ordförande för Stockholms Innovatörskrets